

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Esprit de corps.

Régi, a történelem által eléggé bebizonyított igazság, hogy midőn egy a tökéletesbülés után vágyódó és törekvő keblekben hosszú évek során át érlelt igazságteljes eszme bátor, ihletett ajkáról elhangzik és milliókat — lelkesedésre gyujtva — ellenállhatlanul magával razad, rendesen világmegrázkódtató események állanak be, melyek az emberiség történelmének korszakalkotó mozzanatait képezik. Új ég és föld, azaz új fogalomvilág és új gyakorlati életösvények merülnek fel a haladás hívének lelki szemei előtt. Ugy látszik, hogy az *ódon* az új szellem fuvalma által elsöpörtetik, mint a látkörön febegő fellegek a felébredt vihar hatalma által egy pillanat alatt, vagy ha nem, mégis rövid idő alatt porladozva, széthullanak. De ez csak úgy látszik. A lelkesedés nem oly tulajdonsága az emberi kedélynek, mely kitartással és fáradhatlansággal rendelkezik. Rövid idő alatt kifáraszt bennünket; kezdünk lassanként kijózanodni a fenkölt máorból, és ostromolva a mindennapi élet ezer gondjaitól, visszariadunk a szünetnélküli harcztól, mely elkerülhetlen, ha valamely eszmét teljes győzelemre juttatni akarunk.

Ugy volt ez, hogy hátrább vissza ne menjünk a történelemben, a reformációval. Tudjuk, például, mily bámulatos hódítást vitt véghez kezdetekor a hitjavítás csak eme két elve: „*lelkiismereti szabadság és szabad vizsgálódás*”. Első lelkesült hősei és bajnokai fenkölt kedélyhangulatukban már közel jövőben látták amaz időt, hol eme két elvtől megtámadva, Róma pogányjellegű pompával felékesített egyháza a volt tünemények emlékkönyvébe leendő jegyezve és helyén a józan, szabad gondolkodás és a tiszta lelki meggyőződésnek vallási intézménye fog virágozni minden országban. Keserű csalódás! Az ifju hódító eszme varázshajnala csakhamar letűnt; a felébredt magánérdekek a fenkölt lelkesedést elnémitották; a szűkkeblű egyéni vélemények az eszme dicső alakját leszorították a látkör magaslatáról és

beállott a kicsinyes, nyomorú kérdéseket védő feleselkedés, és a magasztos eszményi harczt elterelő zaja lassanként elnémult.

Igaz, a reformatio universalis jelentőségű elvei ez által nem temették el. Éltek! Azon országban, hol a borzasztó vérmenyegző ülte embertelen diadalát, 272 év mulva ismét új életre keltették azokat; nem oly tiszta szeplőtlenységben, mint 1517-ben Wittenbergában és nem is a vallási élet terén, de mégis új életre. Ugyanis 1789. évi aug 4-én a francia nemesség vezetése alatt még a papság is lelkesedéstől elragadtatva, oda vitték a dolgot, hogy a nemzetgyűlés az ugynevezett „*emberi jogokat*” proklamálta, melyek két pontban emigy voltak körvonalozva: „1. Az emberek egyetemben és egyenként szabadságra vannak hivatva és egyik a másikkal tökéletesen egyenlő. 2. A nép magát saját kebeléből választott képviselők által kormányozza és magán mindig csak saját akaratát hajtja végre.” Szép, magasztos elvek, ugyanazok, melyeknek a protestantismus gyakorlati önkormányzatában hódol és melyek körén belül emberi abszolút tekintélyű hatalomról szó nem lehet. Mi eredményt mutatott fel az ez ügybeni lelkesedés? Ezen elvek a helyett, hogy áldást hoztak volna a francia nemzetre, hívei vaksága és vadsága következtében vérözönnel borítottak el a szerencsétlen államot.

Azonban ezen iszonyatosságok daczára sem szűnt meg Franciaországban az újkor elvei érdekében kezdett harczt. Tavaly ismét fellobbant a Ferry-féle iskolai törvényjavaslat következtében és bajnokai között olyanokat látunk, kik egész elszántsággal lépnek ki a harcztokra s mindent megkísértenek, csakhogy emez elvek elvalahára győzedelmeskedjenek. A ki a mult évi nyár derekán figyelemmel olvasta a napi lapokat, tudja, hogy a Ferry miniszter iskolai törvényjavaslata a francia képviselő kamarában zajos, olykor elkeseredett vitát idézett elő. És közülünk azok, kik az iskola kiszabadítását a jézsuiták kezeiből óhajtják, bizonyosan

ma is élvezettel emlékeznek meg Bert Pál követnek e tárgyban tartott beszédeiről, ki elragadó ékes-szólással tüntette fel a jezsuita moral veszedelmes voltát és ez által egyrészt a republicanusok zajos tetszését, másrészt a jezsuiták engesztelhetetlen gyűlöletét nyerte meg. Mind a mellett itt is roppant nagy akadályokra találunk nemcsak ilyféle törvények, hanem minden más kísérlet is, mely a középkori intézmények hatalmából kibontakozást tűzte célul.

Hasonló viszonyok léteznek Németországban is. Az egész cultur harc hangosan tanuskodik a mellett, hogy mihelyest a lelkesedés ideje lejárt valamely eszméért, előállanak más számtalan kisebb-szerű érdekek és körülmények, melyek az erőket szétszertják és helyes pályájukról leszorítják. Bismark még rövid idő előtt bizalmas körben oda nyilatkozott, hogy a kulturharcz fegyverei nincsenek örökre elrakva a lomtárba, csak a küzdőterem vannak letéve és csak múló pihenés állott be; ha a pillanat int, ismét felvétetnek és a harc folytatatni fog elszántan és hátrálás nélkül. Mégis az ez évi május 20-án előterjesztett törvényjavaslat, mely a májusi törvények korlátozását czélozza, azt bizonyítja, hogy maga a vas kancellár sincsen tisztában önmagával, mi tevő legyen: Berlinben, a modern kultura székvárosában maradjon-e, avagy Canossába zarándokoljon-e egy kis pápai áldást kérendő, hogy annak segítségével másodrendű dolgokat juttasson győzelemre.

Nemde, ha mindezek után elgondoljuk, hogy a modern eszmék a vallási téren közel 400 év óta, a politikai téren 100 év óta küzdenek a középkori nézetek ellen, akaratlanul azon kérdés lebben el ajkainkról: Mi annak oka, hogy a modern nézetek oly nagy akadályokkal találkoznak és oly lassan nyomulnak előre hódítási pályájukon?

(Vége köv.)

Bierbrunner Gusztáv.

Vallás az iskolában.

(Vége.)

Még az elemi iskolákban — legalább a tauterv szerint — elég fontosság van tulajdonitva a bibliának, bár itt sem ártana azt többször szerepeltetni. Hogy például illusztráljam: az ó- és újszövetségi történetek tanítása elébe nagyon oda illenek a megtanítandó történeteknek az osztálybeli gyermekek előtt magából a szent könyvből felolvasatása (ez tehát csak olyan módszertani javaslat); később az olvasókönyv mellett s fölvaltva, a bibliából kiszemelt érdekesebb és fontosabb részek olvastatása. Talán ének és ima után a tanítás is bibliaolvasással nyitthatnák meg, legalább a felsőbb osztályokban. S vasárnap mi lehetne szebb és hasznosabb teendő az iskolákban, mint délelőtt biblia, délután pedig symbolikus könyvünk olvastatása a fejlettebb s felsőbb osztályú növendékek előtt, tudván azt, hogy a vasárnap tanító és tanítványra nézve szünnap, legalább fél órán

át. Végre is az elemi iskola, leszámítva azt, hogy symbolikus könyveink ismertetése és olvastatva magyarázása, csak a még kevés helyen fölállított ismétlő iskolákba van száműzve, a vallásos érzés ápolását a biblia megkedveltetését illetőleg még a legszerencsésebb. Csak elemi iskolákat járt híveink házában sok helyütt fel is található a biblia, becsben van az, apáról fiura száll, és olvastatik. Az eredménye ennek aztán a bibliában nagyobb jártasság, egyházasabb érzelem templomszeretés.

Vajjon ugy van-e ez gymnáziumot vagy akadémiát végzett híveinknél is? Nem hiszem, sem tudom némely keserű tapasztalatok után hinni. Vagy nem ezek ellen jajdult-e föl a hitközöny harapózását hirdető s a fájdalom ürmecseppjébe mártott toll? Ne mondjuk, hogy hisz ezek is járták az elemi iskolákat mint a nép fiai! Ah! évek jöttek s mentek el azután biblia nélkül s a szent könyv feledve lön, az egykor iránta tán fölébredt érdeklődés, olvasási kedv eloszlott, elpusztult.

A biblia hatalom! Olvasásának megkedveltetése s ez olvasási kedv ápolása sőt fokozása protestáns tanintézeteinknek egyik rendeltetése. — Ezt a protestáns egyház méltán megkívánhatja iskoláinktól. Addig kell a bibliát olvastatnunk s kedveltetnünk, a míg lehet. Az életbe kikerült ifjak, kik ama szent könyvet valójában nem is ösmerik s legtöbbször talán éretlen tréfák között hallják emlegetni, soh'sem vagy épen nagy ritkán lesznek aztán később hajlandók megösmerni alaposan a könyvek könyvével. Nehányszor hallottam, hogy a bibliaárusok már nem is igen mernek az ugynevezett úri házakhoz bemenni s leginkább csak a földművesek egyszerű hajlékait keresik föl.

Több helyet a bibliának, különösen gymnáziumainkban! A vallástani órák legméltóbb kezdete egy-egy szebb bibliai rész vagy szakasz felolvasása. Aztán miért ne lehetne írásbeli feladványokul olykor bibliai tárgyat is tűzni ki, melyeknek kidolgozásánál a tanuló a biblia összevágó helyeinek átolvasására s összeválasztására, és így mintegy a biblia tanulmányozására volna utalva. S a felsőbb gymnáziumi osztályokban a klaszszikusok között nem volna-e jó egy kis helyet szorítani az új-szövetség eredeti görög szövegű kiadásának?

Főiskolánkban az oratoriumi istenitiszteleket — a mint ez több egyházban még ma is szokás — bibliaolvasás nyitná meg. S vasárnap d. u. nem áldozhatnának-e theologus ifjaink egy órácskát arra, hogy p. o. a főiskolai szenior felügyelete alatt symbolikus könyveinket olvassák s magyarázzák a tanintézet egész ifjusága előtt? Ez nyilvános templomainkban is bevett gyakorlat.

Tessék csak figyelembe venni a hanyatló egyháziasságot! Ime vasárnap délutánonként egyik symbolikus könyvünket a heidelbergi káténak magyarázatát ma leginkább csak az öregebb templomhoz szokott híveink hallgatják. Azt nem is kértem, hogy a helvetica confessio-t ösmerni s megkedvelni van-e elég alkalmuk helvét hitvallású egyházaink középiskoláiban s felsőbb tanintézeteiben tanuló ifjainknak? Azt tudom, hogy sok míveltebb háznál Diogenes lámpájával sem lehetne találni egy symbolikus könyvet s hogy a „helv. conf.“-ra, valamint a heidelbergi kátéra sok helv. hitvallású hívünk csak nevére emlékezik.

Elég ennyi a keserűségből!

Nem szólok a vallás tananyagának terjedelméről, beosztásáról és kezeléséről. Jól tudom ugyan, hogy minden nagyon beillenék az adott cím keretébe. Minek? Még azt verhetné valaki a fejemhez, hogy a szegény falusi pap, kinek otthon is elég rendezni valója van, ne kalandozzék nagyobb tanintézeteknek magasabb régiójában.

Tehát ezuttal „alles gesagt.“

Nagy Imre,
ugrai ref. lelkész.

Tűnődések.

(Folytatás.)

Még ha hatalmamban állana, akkor sem állítanám meg a szellemi fejlődés kerekét, mert hiszem, hogy minden tökéletesedésre van teremtve, tehát a vallás tanai felfogásában is tökéletesedhetik az emberiség. — De a tökéletesedésnek nemcsak az előhaladás folytonossága a kelléke, hanem a fokozatosság is. Mi nálunk azonban nagyon is messze mentek némelyek, vagy éppen a biztos alapról is letértek; így a fejlődés vagy nem természetes vagy lehetetlen; így csak rázkódások, vagy az egyháziatlanság közönyös érzelmeivel s a terméketlen kételkedések sivárságaival kell gyötrődnünk. Ez nem maradhat így. Álljunk meg s tekintsük meg az elhagyott és hátunk megett levő utat! A hol soraink eltávolodtak egymástól, sorakozzunk sűrűbben válvetett munkásságra; a hol beismerjük, hogy hibás lépéseket tettünk, ott ne késünk a javítással, a hol rések támadtak a beépítéssel, s úgy menjünk biztosan s ha lehet együtt tovább. Legyen nekünk tanulságul a mások példája Németalföldön vagy Franciaországban.

A protestáns egyház Magyarországon nagyon szegény olyan egyletekben vagy társulatokban, melyek vallási értelemben véve népies vagy tudományos irodalom fejlesztésével foglalkoznának, vagy a melyek általában vallásos irányú működést tűztek volna célul magoknak. Keletkezett az igaz néhány évvel ezelőtt egy nagy zajjal megindult egylet a „Protestáns Egylet“; de ennek vezérei közt sem állott fenn sokáig a békeség és egyetértés s ennél fogva a nélkül, hogy hivatalosan bevallották volna megszüntét, mégis úgy látszik, nem él az többé, legalább nem él az eredeti alakban; de úgy látszik, hogy nem is oly alapon indult meg az, hogy a magyar prot. egyházban a rokonszenvet meghódíthatta volna magának. Hanem azon egylet még sem enyészett el névtelenül, mert a neve alatt működő könyvkiadó vállalat ma is elég dicséretes tevékenységet fejt ki. — E tevékenységének egyik szép bizonyossága a prot. történelmi társulat megalakulása is, melynek működését majd csak ezentul leszünk képesek megítélni; de tekintve a társulatba lépett írók jelességét, reményljük, hogy az eredmény igazolja a várakozást; hanem még biztatóbb reménnyel tekinthetnénk ama társulat működése elé, ha az nem oly egylet firmája alatt indított volna meg, mely miatt attól némelyek saját theologiai álláspontjuk miatt idegenkednek, minél fogva tehát az, a történelmi téren hivatott minden jeleseinket nem számlálhatja tagjai közzé. Mi nem kárhoztatjuk a kezdeményezőket, sőt elismeréssel vagyunk irántok, mert tenni, alkotni, használni törekednek; nem akarjuk működésük iránt a bizalmatlanság tűzét éleszteni, mi csak a tényt regisztráljuk, és sajnálkozásunkat fejezzük ki, hogy együtt nem fejthetik ki áldásos tevé-

kenységüket az arra hivatottak; mi nem akarunk sebeket vágni, mi csak tűnődünk. Mi óhajtottuk volna az erők egyesült s éppen azért fokozottabb működését.

Tűnődéseink körébe tartozik annak megemlítése is hogy az egyházi beszédek és imák szerzőit kivéve, általában kevés az egyházi irodalom munkásainak száma a több ezernyi protestáns lelkésznek számához mérve. Egyházi lapjaink hasábjai nyitva állának nemcsak a gyakorlati egyházi életet érintő, hanem egyes szoroson hittudományos kérdéseket bonczolható értekezéseknek is, a „Figyelő“ pedig mint folyóirat, már természeténél fogva is feladata közé számítja bizonyára az egyházi és iskolai mindennapi kérdések fejtegetésén kívül a tudomány nagyobb tárgyait is felölelni s azokról olvasóit tájékoztatni. De akár ide, akár oda tekintünk, alig egy néhány íróval találkozunk; bizony elmondhatni: „ravi nantes in gurgite vasto.“ Mi lehet ennek az oka? Szándékosan nem vizsgálom. Csak kettőt jegyzek meg. Vajjon nem volna-e helyén és idején a theologiai intézetekben a tehetséges ifju emberekben a tudományos búvárkodás hajlamát jobban felkelteni, azokat önálló tanulmányozásra ösztönözni, munkáikban segíteni, általában bennök a fogalmazási képességet és kedvet mindinkább éleszteni és művelni, annyival inkább, mert a szellemi fejlettség semmiben sem tűnik ki annyira, mint önálló feldolgozásában a tehetségünkhöz mért tárgyaknak, tehát a fogalmazásban. A theologus ifjaink önképző körei iránt egész elismeréssel viseltetem én, de mégis úgy tetszik nekem, hogy azok szervezete nem felel meg egészen a célnak. — En megvallom, több sikert várnék oly ifjusági irodalmi köröktől, melyekkel egy tudós tanár szorosabb viszonyban állana, mint jelenleg szokás; s ezt nem valami politikális felügyelet, hanem éppen a tudományos utbaigazítás, irányadás szempontjából vélném szükségesnek. Csak érintem e fontos és nagyon megzondolni való dolgokat, ezt tennem szabad, hiszen a közügyek iránt érdeklődni s azokra vonatkozólag nézetet nyilvánítani ártatlan dolog, ha nem kötelesség is. De miért bojgatom én közelebről e kérdéseket? Egyszerűen azért, mert az irodalmi téren tapasztalható apathia engem szomorít s ez oly baj, melyen recriminációkkal nem segítünk. A régi gárda fogyatkozik, a most férfi kora javában levő nemzedék látjuk mit bir vagy nem bir tenni; tekintetünket az ifjuságra kell fordítanunk, ez a jövő reménye, ezt kell nemcsak hitben erőssé, tudomány s jellem tekintetében jelessé, hanem irodalmi és gyakorlati téren is tevékeny s kitartó harcosokká képezni, bennök egy szebb jövő zálogát felépiteni.

(Folyt. köv.)

Tudósítás

a magyar reformált egyház egyetemes tanügyi bizottságának Budapesten j. évi július 1-ső napján megkezdődött tanácskozásairól.

Julius 1-ső napi tanácskozmány.

Jelenlevők: Török Pál püspök, mint elnök. Bizottsági tagok 1. a dunántuli egyházkerületből: Csonka Ferencz, Antal Gábor, Jókai Károly; 2. a dunamelléki egyházkerületből: dr. Ballagi Mór, Szász Károly, Gönczy Pál dr. Kiss Áron; 3. a tiszáninneni egyházkerületből: Fejes István, Szinnyi Gedeon, Bernáth Elemér; 4. a tiszántuliból: gr. Ráday Gedeon, Tóth Sámuel, dr. Farkas Antal, Békési Gyula, Joó István; 5. az erdélyi egyházkerület részéről: Gáspár János, Bihari Sándor, Parádi Kálmán. — A fenforgó igen fontos tanügyi tár-

*

gyak iránti érdekeltségénél fogva jelen volt Pap Gábor dunántúli püspök ur is.

Elnök ur mindenek előtt előterjeszti, hogy az egyetemes tanügyi bizottságot azért hívna össze, mert a Debreczenben mult évben tartott konvent jegyzőkönyvének 34. sz. végzésében utasította az egy. t. bizottságot, hogy a köznevelés és oktatás általában elfogadott szervezetét az egyházkerületek erre vonatkozó észrevételeivel együtt vizsgálja át s véleményes jelentését s illetőleg javaslatait a konventre terjeszse föl; de továbbá a mult évi november hóban tartott egyetemes t. bizottság által kiküldött albizottságok munkálatainak tárgyalása is szükségessé tette a bizottság összehívását annnyival inkább, mert a püspökök és főgondnokok bizottságainak megállapodása szerint a konvent jövő szeptember hóban itt Budapesten összeülend.

A tanácskozás rendszeres megkezdése előtt a gyűlés megalakíttatik, jegyzőkül választván Tóth Sámuel és Parádi Kálmán.

Első tárgy.

Az egyházkerületeknek az egyetemes tanügyi bizottság szervezetére tett észrevételei.

A szervezeti javaslat 1. §-a Tóth Sámuel meggyőző előadása után, a melyet több tekintélyes szónok magáévá tett, a tiszántúli egyházkerület azon módosítása szerént állapítatik meg, hogy a tagok száma nem 20, hanem 21 legyen; s az egyházkerületek nem egyenlő számban, hanem lélekszámukat megközelítő arányban válaszzák a b. tagokat, részint azért, mert a költségeket is nem egyenlően, hanem a lélekszám arányához mérten fizetik stb. E szerént a tiszántúli egyh. ker. 6, a dunántúli egyh. ker. 3, a többi egyházkerü. erek 4-4 rendes tagot választanak.

A 2. §-nál is a tiszántúli egyházker. módosítása fogadtatott el, mely szerint a bizottságnak csak egy elnöke lesz, tekintet nélkül arra, hogy világi vagy egyházi; valamint jegyzője is egy leerd.

A 3. §-a tiszántúli módosítás értelmében úgy állapítandó meg, hogy a t. b. gyűléseit évenként egyszer vagy a szükséghez képest többször is felváltva a főiskolák székhelyein fogja tartani.

A 4. §. bekezdéséből ezen szak: „az alkotott és alkotandó törvényeknek“ kihagyattak, mint feleslegesek, szó lévén itt arról, hogy tanintézetek e törvényeknek stb. megfeleljenek; mert hiszen törvényekkel ellenkező tanintézetek felállítása eszünk ágába sincs.

A 4. §. a) pontja elébe iktattatott a tiszántúli módosítás szerint: „a püspöki határozatok utján“ Egyébként a §. marad. Ez által meghatározottat az ut, melyen az egyetemes tanügyi bizottság az egyházkerületek tanintézetei érintkezhetnek, illetőleg a melyen az összes tanintézetekről, az azokban érvényben levő tantervekről, tanulmányi és fegyelmi rendről tudomást venni s a netalán czükséges módosításokat megtenni lehet és kell. E pontról igen érdekesen fejtegette Szinnyei Gerzson, hogy a püspökök nem pusztán expeditorok, hanem azoknak tisztók felügyelni és meggyőződést szerezni arra nézve is, hogy az egyetemes t. b. által micsoda intézkedések tételnek. Ha, ugymond, gyakorlati szempontból helyesnek látszanék is, hogy az adatok, jelentések a püspökök eikerülésével szereztessenek be, de alkotmányi szempontból ohajtja a tiszántúli módosítás elfogadását.

6. pont, mely a kézikönyvek átvizsgálásáról s ajánlásáról stb. szól megmaradt, de egyértelműleg hangsúlyoztatott a szónokok által, hogy e pontot úgy fogadják el, miszerint az által a tanszabadság ne sértessék s az a gyűlöit tankönyv monopoliummá ne fajuljon. Békési Gyula igen helyesen ama megkülönböztetést tette, miszerint a főszempont nem az, hogy ez vagy ama könyvek fogadtassanak el, hanem hogy a rossz könyvekre nézve megmondassék, miszerint azok használhatatlanok s mint ilyenek a tanintézetekben el ne fogadtassanak. Annnyival inkább helye volt ezen megkülönböztetésnek, mert egy szónok azt akarta határozatba vétetni, miszerint mondassék ki, hogy az ajánlt tankönyveket az egyházkerüle-

tek nem me lözhetik. Végre több szónok felszólalása után az eredeti szöveg megtartatott.

c) pont is marad.

d) pontból csak az első mondat maradt meg, a többiek a tiszántúli módosítás értelmében kihagyattak.

c) pont az a) alatt befoglaltatván, mint felesleges kimarad.

f) pont első kikezdése helyett a tiszántúli egyházkerület ez évi j. könyvi 108. sz. alatti módosítása fogadtatott el — s e szerint így tesz: „tanácskozás alá veszi mindazon ügyeket, melyek az egyházkerületek részéről egyenesen hozzá utasítatnak s ezekre vonatkozó megállapodásait, illetőleg javaslatait azok elé terjesztendi.

Joó István.

(Folyt. köv.)

Egy gyűlést megnyitó figyelemre méltó beszédnek egy része.*)

Török Pál ref. püspök urnak azon beszédéből, melylyel a dunamelléki ref. egyházkerületnek ez évi május hó 22. s több napjain Budapesten tartott gyűlését megnyitotta, az egyetemes magyar ref. egyházra vonatkozó részt az egyh. ker. jegyzőkönyv nyomán ezennel olvasóink tudomására hozzuk.

* * *

Az egyetemes ref. egyház figyelmét, a közelebb mult egyh. évben, lekötötte a zsinat- és tanügy. E kettő volt főtárgya gondjai s foglalkozásainak.

A convent által a zsinati előmunkálatok elkészítésére kiküldött bizottság végezte munkáját — a köznevelési s oktatási szabályjavaslat híján, — november első felében 1878-ban; az előmunkálatok ki lették nyomva tiz hét alatt s 1879-ik évi február első felében jutottak kezemhez, az egyházmegyei hatóságok számára a tárgyalás megbíralás s észrevételek megtétele végett. Nyomban követték a szállítmányt a conventi bizottság elnökének s magának a convent elnökének hivatalos levelek, melyekben jelezetik, hogy május 10 kére convent tartása van tervben, mely az előmunkálatokat felülvizsgálja s véglegesen megállapítsa, egyszersmind a zsinat tartásának idejét kijelölje.

Bár egyházkerületünk a zsinati indítványt nem azon értelemben fogadta el, hogy mielőbb menjünk zsinatba, hanem azon értelemben, hogy előkészüljünk a zsinathoz (L. j. könyv 1877. 52. sz.), mely komoly tanulmányozás, a tárgynak higgadt, nyugodt megfontolása s kellő készütség után, alkalmas időben s kedvező viszonyok között leszen megtartandó; bár enmagam, a zsinati indítványnak körünkben tárgyalása előtt, 1877-dik évi gyűlést megnyitó beszédemben, ismét 1878 ban nyíltan s határozottan fölemeltem szavamat ezen indítvány ellen. — s ennél fogva minden tünődést a felett s minden szemrehányást a miatt, hogy későn szólaltam föl, alaptalannak kell kijelentnem; bár maiglan is meg vagyok győződve, hogy nyakra-főre zsinatolva, az eddigi előmunkálatok alopján a legkedvezőtlenebb viszonyok között, sem üdvöt, sem dicsőséget nem hozunk ki a zsinatból, sem monumentalis művet nem alkotunk, hanemha in malam partem: hogy a díszmenetet az áhitott üdvözülés utján föl ne tartóztassam, se késleltessem, — rögtön elküldöttem a zsinati előmunkálatokat az e. megyei hatóságokhoz, azon megbizással, hogy ezeket bizottságilag, majd gyűlésileg renden kívül is, márczius végén vagy april kezdetén, tárgyalják, s észrevételeiket az e. kerületi gyűlés elé terjeszszék; sőt elnöktársammal egyetértve az e. kerületi közgyűlés idejét, mely nálunk rendesen pünkösöd hére, 1879-ben april 26-dikára tűztük ki, rendet bontva, csakhogy készen legyünk munkálatainkkal május hó ominosus 10-ik napjáig. E szerint hat hét engedtetett egyházmegyéinknek a zsinati előmunkálatok letárgyalására.

Az e. megyék nem végezték be tárgyalásaikat, mert hiszen 29+24+216+94=363. §-t komolyan megvitatni s megállapítani néhány nap vagy hét alatt bizottságilag sem lehet,

* E beszéd itt közölt részére közelebb visszatérünk. Szerk.

közgyűlésileg pedig két nap alatt semmiképen. E. kerületi közgyűlésünk tehát (1879. jk. 56. sz.) azt határozta: „Felolvastattak az e. megyék kezelebb tartott közgyűléseinek a zsinat ügyében és a zsinati előmunkálatokra vonatkozólag hozott végzéseik: Min' hogy a zsinati előmunkálatokat az e. megyék többsége érdemileg még nem tárgyalta, s többen azon indokból nem, mert még az e. ömunkálatok az iskolaügyre vonatkozó tervezettel kiegészítve nincsenek, s míg ez is el nem készül, az egésznek tárgyalásába nem kívánunk bocsátkozni, — ennél fogva az e. kerületi közgyűlés sincs abban a helyzetben, hogy az előmunkálatokat már most részletes tárgyalás alá vehesse s azok iránt nyilatkozhassék. Elvárja azért, hogy a conventi bizottságok a meg hátralevő munkálatokat is elkészítvén, azok e. kerületünkkel közöltessenek; fölkérvén egyszersmind az elnökség, hogy ezen utólag megküldendő munkálatokat is az e. megyékkel *azonnal* közölje, hogy azokat kellő időben tárgyalván, a *közelebb összegyűlendő* egyh. ker. közgyűlésre megállapodásaikat terjesszék be, hogy így azok alapján maga az e. kerület is a munkálatokat tárgyalhassa s azokra vonatkozólag határozhasson.“

A május 10-dikére tervezett convent, mely nálunk a gyűléstartási rendet megzavarta s felbontotta, elhalasztatott s szept. 10-ikére lett kitzúve. Készen volt munkálatával a dunántúli e. kerület, — az erdélyi, mely a zsinati előmunkálatoknak conventbizottságilag megállapítása előtt, a mi 1878. évi nov. 10—12-ikén történt meg, előzőleg 1878-ik évi oct. közgyűlésében nyilatkozott, körülsánczolva magát s kikötve mindennemű sajtóságainak s partialis intézményeinek, egyh. alkotmányban, közigazgatásban, törvénykezésben — zsinatilag érintetlenül meghagyását — készen volt a tiszántúli e. kerület, a mely mult évi aug. közgyűlésében az egyházmegyéknek a zsinati előmunkálatokra beérkezett véleményeit felolvastatta, azok felett ugyan nem határozott, hanem azokat a conventi képviselők figyelmébe ajánlotta; azt azonban kétem, hogy a 13 e. yházmegye észrevételei kiadattak volna a conventi 14 képviselő mindegyikének, hogy azokat megismerjék, figyelemben tartsák s annak idején tolmácsolhassák. Nem voltak készen munkálatokkal a tiszáninneni e. kerület, hol az e. megyék észrevételei kerületi bizottságnak lettek átadva tanulmányozás s egyeztetés végett, és a dunamelléki a fentebb előadott okon. Mindemellett a három e. kerület virilis több-ége elrendelte a zsinati előmunkálatok tárgyalását s végleges megállapítását, a mi meg is történt az alkotmányozó zsinat alakításának és szervezetének szabályzatára nézve. — mely műtételben a tiszáninneni s dunamelléki képviselők részt vehettek. *Két autonom e. kerület s egyenjogú testvér a közös ügyek felett folyt tanácskozás közben kényszerült elhallgatni s némán vesztegleni a majoritas sic volo, sic jubeo parancsszavára. Ez eljárás, ha nem erőszak s méltatlankodás, bizonyára nem testvéries; nem ily eljárással nyerhetni meg a kétkedőket a zsinat barátainul, nem ily keserű előízt szoktak szerezni az eszesek vendégeiknek s örökös társaiknak!* Azonban, nem hallgatom el, ezen eljárás a többség részéről indokolta volt először azzal, hogy elég idő engedtetett nekünk a munkálkodásra, — pedig fentebb kimutatám, hogy ez idő az egyházmegyékre nézve hat heti volt, a köznevelés s közoktatás szervezetének szabályzatát is, melynek tárgyalását e. kerületünk szintén elrendelte, csak néhány nappal vettük a convent kitzűzött ideje előtt; indokolta volt az eljárás továbbá azzal, hogy az e. kerületek a zsinati ügyre nézve határozatképesé tettek a conventet s képviselőiket felhatalmazták érvényes határozatok hozatalára: de az én barátaim megfellelkeztek arról, hogy a convent maga tette le ily értelmű *mandatumát, plenipotentiáját*, midőn elrendelte, hogy a zsinati előmunkálatok küldessenek az e. kerületekhez, ezek által az e. megyékhez, s mindezek nyilatkozataihoz képest, észrevételeiknek figyelemre méltatása mellett, állapittassék meg a convent által a zsinati előmunkálatok szövege. Azt pedig fel sem szabad tennem, annál kevésbbé megengednem, hogy a convent s e. kerületek játékot űztek legyen az e. megyékkel, tárgyalatván velők a zsinati előmunkálatokat azért, hogy észrevételeiket majdan ignorálják.

Áta'ában a zsinati ügyemet szerencsétlen. Az indítványozó visszalépett, a megindult sereg megy tétova vezénylet nélkül, terv, program, sor- s időrend nélkül, ötletek szerint. Ily szerencsétlen ötlet vala a mult évi május 10-dikére tervezett convent, mely minket kivert rendünk és sorunkból, holott maga a tiszántúli e. kerület sem vala készen munkálatával, mert csak utóbb, aug. közgyűlésében olvastatta fel az e. megyéknek a zsinati előmunkálatokra vonatkozó észrevételeit. Azonban hiszszük, dabit Deus his quoque finem; mert a convent elrendelte (jk. 20. sz.), hogy a még nem nyilatkozott két e. kerület u. m. a tiszáninneni s dunamelléki, a zsinati előmunkálatokat legközelebbi gyűlésükön tárgyalva, azokra vonatkozó észrevételeiket f. évi junius haváig conventi elnök urhoz *minden esetre* beterjesszék. E tárgyról még csak annyit mondok, az e. megyék jegyzőkönyveinek átolvasása után, hogy nyolcz egyházmegyének egyike sem rajong a zsinatért.

(Vége köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

A tiszántúli tanáregyesület évkönyve az 1879/80. évről.

(Vége.)

XI. *Statisztikai adatok az egyházkerületbeli középiskolákról az 1878/9-ik isk. évről*, 13. szám alatt, az alapszabályok 4. cikke s a közgyűlés 19. sz. határozata alapján közölve. Egyenként e lap mult évi 47-ik számában részben ismertettek; legfeljebb az ott elmaradt Mező-Tur, Szatmár, M.-Sziget, H.-M.-Vásárhely, Szoboszló, Szalonta, Debreczen-re vonatkozókat lehetne pótlólag közleni. Részletezésbe azonban ezeket nézve, tekintve az idő előhaladott voltát és e lap szűk terét, nem bocsátkozom; de alkalmat és bátorságot veszek, hogy észrevételeimet általánosságban elmondjam.

Mindegyik iskola ismertetését „*Történelmi adatok*“ közlése nyitja meg. Ezekből is látszik a sok hiány, a temérdek hézag, mik utánpótlásra, betöltésre várnak. Áttekintésökből csak növekedik előttünk még a legcsekélyebb történeti vonatkozásnak, a legaprólékosabb adatnak is becse, melyivel a hiányt pótolhatjuk, a hézagot kisebbíthetjük. — Igaz ugyan, hogy itt csak rövid vázlat, néhány főbb adat közlése kívántatott, de sok helyen ennyi sem állott a közlők rendelkezésére. Sőt arra is van példa, hogy az egész történet egy pár évtizeden túl nem terjed. Így a békési reál-gymnáziumról ennyi mondatik: Alapítási éve 1859, holott ez évet csak az újrábredés idejének kell tekintenünk. Szoboszló szinte megelégszik annyival, hogy iskolája jelenlegi szervezetét 1876-ban nyerte. Nagyon is rövid áttekintés.

Más cím alatt a „*Helyiségek*“ vannak megnevezve. Ez is sok — bár nem mindenkor vigasztaló — taualságot nyújt.

Ezután jönnek a „*Gyűjtemények*.“ Ne feledjük, hogy összehasonlításoknál e számok igen sokat beszélnek; azért e tekintetben a kicsinykedésig részletezőnek lenni nem felesleges, pontosnak lenni pedig szükséges; másfelől általános nagy szavak itt épen semmit sem mondanak. — Lényeges kérdés az is, hogy valamely gyűjtemény rendezett-e vagy nem, más szóval használható-e vagy használhatlan? — Felvilágosító összehasonlítást a közlött adatokból aligha nyerhetnénk; erre nézve részletesebb s egyezőbb tételek kellenének. Mert pl. az 1000—2000 drbból álló állattani gyűjteménynél tudnunk kellene, mennyi abból az emlősök, ma-

darak, csigák s mennyi a rovarok, illetve bogarak és lepkék száma (ugy látszik, alig pár kivétellel, általában ezen osztályok vannak képviselve) s megvannak-e határozva. Tagadhatlan, hogy a pontos meghatározás nem könnyű feladat. Még nem régiben a nemzeti muzeumban is hallottam, hogy ladászámra hevernek ott a csigák, kagylók stb., nem volt ember, ki azokat determinálja. Erős utánlátás mellett jó segédkönyvekkel azonban kis gyűjteményekben apránként célt érhetünk. Érezzük azt is, miszerint szegénységünk nem engedi, hogy kész példányokat szerezzünk gyűjteményeink számára, azok igen drágák; oda kell tehát törekednünk, hogy magunk erején gyarapítsuk azokat; ez pedig fáradságos munka; de meg a nagyobb állatok kikészítésére gyakorlottságot, ügyességet kíván. Utasításokat ugyan erre is találunk: de nem látnám helyenkivülinek azt sem, ha valamely szaktanár alkalmas időben és helyen, pl. a nyári közgyűlések idején az idevonatkozó eljárást az érdeklődőknek egy pár különböző példányon bemutatná s a gyűjtemények megóvásáról utasításokat adna. Tanulni sohasem szegény. Az ilyen eljárásnak 4—5 év alatt is szép eredménye mutatkoznék gyűjteményeinkben. Mert ne feledjük, hogy tanáraink legnagyobb része a fáradságos önképzésre levél utalva, különösen a gyakorlati téren, a reáliákban magokra hagyatva sok nehézséggel kell küzdeniök. Kívánatos volna tehát, hogy a közgyűléseken, mikor az összejevetel különben is meg van, azok bezárásául dologhoz értők által már említett irányú s folytatva más hasonczélú gyakorlati előadások tartatnának, egyszer a könyvtár-rendezés, máskor az újabb természet- vagy vegytani eszközök bemutatása kezelése, tisztán tartása módjáról stb. — Az effélékről való gondoskodás által is közhasznú munkát végezne a bizottság.

Nem felesleges a kimutatásokban az sem, ha egyik, másik feltünőbb tételnél a kedvező vagy kedvezőtlen állapotnak oka is jeleztetik. Így pl. Békésen a természettani szertár rendezetlen állapotának bizonyosan meg van a maga természetes oka; a közelebbi viszonyokat ugyan nem ismerem, de annyit gondolok, hogy ezen ok nem a mindössze is második év óta ott működő szakképzett tanárban rejlik; s mégis felvilágosító magyarázat nem létében a „Prot. Hetilap” 1879. 47-ik számában az ő rovására vonatott ki a nem dicsérő következtetés.

Tanárok születési éve mindenesetre érdekes anyag, hivataléve szinte; kiegészíthetné szakjok megnevezése. A mellékszemélyzet megjelölésében azonban óvatosabb volnék. Melléktanárocul csak olyanokat említenék, kiknek — bár kevesebb javadalmazással s kötelezettséggel — rendszeresített állomásuk van és kizárólag ebben vannak elfoglalva; a többi tanerőket, kik egy vagy más tantárgy vezetésére, heti egy-két órán alkalmazvák *kisegítő*knak tekintem. Nincs is arra semmi szükség, hogy ily külsőségek, feles számszaporítás s címmezgetések által igyekezzünk becsünket, tekintélyünket növelni; 8—10 tanárról miért szólnánk ott, hol tulajdonképen 4—5 van. Azt pedig, hogy 2—3 idegen vallás-tanár is felsoroltatik a tantestület kiegészítéséül, merőben helytelen dolognak tartom; nincs azoknak legkisebb egybekötetésök sem felekezeti tanintézeteink évi kimutatásaival; még a terjedelmesebb *Értesítő*kben is teljesen elég annyit mondani, hogy a más vallásúak hitoktatásáról az illető felekezetek gondoskodtak.

Önképző körök létele legtöbb helyen fel van említve. Ezekre nézve is elkellene mondani, hogy mely osztályokra terjednek ki s mi czállal és eredménnyel működnek.

Végül az anyagi oldal van ismertetve; az idevonatkozó adatok még kevésbé egyöntetűek, legfeljebb az évi kiadásokat lehet belőlök közelítőleg összeállítani. Hogy ideigtatásuk nagyon helyén van, bizonyítani felesleges. Sok szó volt mostanában a vidéki gimnáziumok egyesítéséről; erre nézve lásuk csak minő tanulságot meríthetünk e statisztikai közleményekből. A bősörményi, nánási, karczagi iskolát a helyi egyház, a békésit, kisujszállásit s mező-túrit szintén a helyi egyház, a helyi ref. vallású birtokosság felajánlott s elfogadott segítségével, a makóit, szoboszlóit, szalontait a helyi egyház s város közösen tartják fenn. Tehát mindenütt tisztán helyből, helyi czélra jó az áldozat; a meglevő alapítványok helyi tanintézetek javára tétettek, melyek még a gimnázium netaláni megszüntetésével is helyi iskolai czélokra fordítandók. Ily körülmények közt tehát az erők egyesítéséről szó sem lehet. Másnemű módozatokon kell azért gondolkodni; a particuláris tekinteteknek e téren eltűnni nem lehet.

Mi nt említve is volt, a közlött adatokból részletekre is eligazító táblázatot összeállítani nem lehet: annyi hasznok azonban mindenesetre van, hogy belőlök meglehet állapítani, pontosabban körülírni e kérdéseket, melyekre jövőre felelet adassék; így idővel mindinkább hívebb képet alkotunk egyes iskoláinkról s tanulságosabb összeállítást tehetünk az egészről. Óhajtható lett volna különben már is, hogy a feldolgozható adatokból táblás kimutatást nyujtson az Évkönyv; a mi onnan kimaradt, magán használatra megkísérlettem összeállítani. Igaz ugyan, hogy az mindenben nem teljes: mégis — mondhatom — sok tanulságot nyujt s gyakorlati hasznát is nem egyszer vettem már. Örömmel közleném e helyen, de erről részint az adatok lejárta, részint e lap közelebbi 25-ik száma 203. lapján olvasható szerkesztői jegyzésbe foglalt okok miatt le kell mondanom; ide legfeljebb a pusztá czímekeket irhatom, melyek némi tájékoztatásul talán szolgálhatnak: 1. rovat a város neve, melyben a gimnázium létezik; 2. a gimnázium osztályai száma; 3. a) alapítás, b) újjászervezés ideje; 4. helyiségek száma (a mellék-helyiségekkel, lakszobákkal, kis szobákkal stb. vagy azok nélkül); 5. könyvtár a) iskolai, b) ifjusági mű- és drb. szám szerint; 6. szertár a) természettani, b) vegytani, c) felszerelési eszközök; 7. természetrajzi gyűjtemény a) nagyobb állatok és vázak, b) kisebb állatok, c) tojások, d) szárított növények, e) ásványok és kőzetek, f) jegőczminták, g) egyéb segédszerek, képek, minták; 8. a) érem-, b) régiséggyűjtemény; 9. földrajz-10 rajz-; 11. tornatanításhoz való eszközök száma; 12. könyvtárak s gyűjteményekre fordított évi átalány; 13. tanárok a) rendes, b) mellék, c) kisegítő; 14. rendes tanárok díjazása; 15. tanulók összes száma a) év elején, b) református növendékek, c) összes szám év végén; 16. tandíj; 17. ösztöndíjak, segélyezések; 18. az iskola évi összes kiadása. Már abból magából, hogy ennyi kérdést felállithatunk, gondolható a közlött adatok tartalombősége s megítélhető, hogy az adat beszerzők mennyire figyelmesek és körültekintők voltak; ha minden egyes helyről érkezett felelet is megfelelő teljes lett volna, ugy bizonynyal elmarad fentebbi kifogásoló megjegyzésem. Egyébiránt — ismétlem — így is eddig nem birt összehasonlítást nyerhetünk azokból iskoláink állapota felől.

XII. *Mit csináltak száztiz évvel ezelőtt?* Békési Gyulától. A 22. sz. jegyzőkönyvi határozat alapján, mely felhatalmazást ad a közgyűlésen fel nem olvasott értekezés közölhetésére, vétetett fel e bezáró közlemény. Egy 1770-ben a debreczeni gimnáziumi tanítók számára kiadott utasítást ismertet, melyben előbb általánosan, aztán az egyes osztálytanítók teendői körvonaloztatnak. Főtárgy természetesen a latin, mely mellett a vallás is csak a 4 első évfolyamra terjed ki voltaképpen; számtan a közönséges számvetés körében marad; tanítatnak még földrajz, ének és írás. Osztályok száma 6, illetve 7 az elemi s középiskolára elkülönítés nélkül. Ugy látszik, hogy mindez a latin nyelvben való biztosságszerzésre fordított. Az erre következő akadémiai tanfolyam — ha nem csalódom — nem valami külön szakpálya, hanem az azon korbeli általános tudományos képzettség megadója volt theologiai irányzattal. Áta'ában a „Methodus“ sok anyagot nyújt a gondolkozásra; még több élvezetet s tanulságot találni egészséges, jó részben ma is erősen sürgetett elveiben. — Mindezeket ismertető némely megjegyzésekkel kíséri s ebből folyólag a mind erősebben hangoztatott történelmi alap komoly megfigyelésére tanügyünk terén nyomatékosan utal. — Mindössze két megjegyzésem van e munkára, de egyik sem olyan, hogy annak becséből bármit is elvonna. Egyik, magunk megnyugtatására azon egyszerű nyilatkozat, hogy ismertető kemény megjegyzései semmi esetre sem reánk felekezeti, vagy épen vidéki tanárookra vonatkoznak, mert pl. egy a módszeres tanácskozások, mint a latin nyelvnek nyelvészeti alapon tanítása csak most kapadoznak be hozzánk, azokkal tehát oly kemény megrovásra méltó visszaélést nem igen követhettünk el. Másik pedig az, hogy véleményem szerint még élvezetesebb lett volna a tanulságos értekezés, ha ama nevezetes régi „Methodus“-t eredeti szövegében — ha terjedt, rövidletben — előre bocsátja s úgy bonczolgatja tovább, vagy pedig tisztán fordításban idézgeti és csak a lényegesebb helyeken hivatkozik az eredeti kitételre; így az egymást váltogató magyar s latin sorok komolyabb, tisztesebb, hogy ne mondjam, tudósabb szint adnak ugyan a dolognak, de a könnyű áttekinthetőség rovására. Ezekről eltekintve ismertető munkája minden esetre nagy köszönetet érdemel; azon ígérete pedig, hogy „a több mint 70 évről iskolánk levéltárában meglevő részletes kimutatások nyomán megkísérli felderíteni a gymn. tanterv fejlődését“ — megvagyok győződve — mindnyájunknak örvendetes tudomásul szolgál. Első lépés ahoz jelen ismertetés.

Végére jutottunk az Évkönyvnek; ezután már a tartalom s a borítékon rövid szerkesztői jegyzet, mely a tagok újabb örvendetes szaporodásáról s a min. tanterv ügyéről szól, következik.

Az eddigiek után az egészről szólani mintegy felesleges. Legfeljebb még azt említjük fel, hogy a közétett munkákban tulnyomó a történelmi rész; minek — ha nem csalódom — a közelebb felvetett új irányzatban találjuk meg magyarázatát. Dicsérünk sem szükséges, megdicséri maga magát; — a jegyzői jelentés szavaival élve, annyit minden esetre elmondhatunk, hogy az egyesület működése iránt bizalmat gerjeszteni s a jövőbeli előhaladásra utat egyengetni — közelebb az évkönyv által is — szerencsésen sikerült.

Még egyet. Van egy nevezetes tétele az egyesület céljának, mely különösen a vidéki tanárookra nézve igen fontos, az t. i., hogy „ismerteti és bírálja a használatban levő vagy használatba veendő tankönyveket.“ (Alapszab. 3 §.) Az elsőre nézve már az 1878-iki közgyűlés 30. sz. a. tétetett rendelkezés; de nem kevésbé fontos annak második része is. Kívánatos volna, miszerint a bizottság aképen intézkednék, hogy minden nevezetesebb irodalmi jelenség hozzá beküldésék, (felszólításra azt a kiadók készségesen megtennék, de meg is lehetne azokat eshetőleg az egyesület pénztárából vásárolni); ekkor azokra ismertetőket jelölne ki, a kik záros határidő alatt véleményöket beküldenék; ezek aztán a „Prot. Hetilap“-ban közöltetnének. Nem is volna szükséges ívekre menő bírálat; néhány sor alapos megjegyzés legtöbb esetben elég volna tájékoztatásul.

Most veszem észre, hogy erős próbára tettem — ha ugyan elkísért idáig — a jóindulatú olvasó figyelmét; a fontosabb cikkekről mégis vajmi keveset szólottam. Azokkal már ismerkedjék meg magából az Évkönyvből az olvasó; egyleti jegyzőnél 1 frtért megrendelhető. Vagy ha olcsóbban s rendes időben kíván Évkönyvhöz jutni, kérje felvételét a pártoló vagy rendes tagok sorába s jelen körredekés ismertetés irójával együtt bátran táplálhatja a reményt, hogy jövőben is értékes könyvet fog kapni a még ifjú, de életképes tanáregyesülettől.

Orosz István.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

A „PROTESTÁNS HETILAP“ második félévi folyamára előfizetésre hívjuk fel mindazokat, a kik annak szellemével, irányával rokonszenvnek, kik azt annál fogva pártolandónak s fentartandónak tartják. A „Protestáns Hetilap“ kimondott elveihez ezután is hű leend. Az egyházi s illetőleg vallási és iskolai ügyeket folytonos figyelemmel kíséri s olvasóit azok tekintetében kellően tájékoztatni törekszik. Amint eddig úgy ezentul is, hűséggel, szeretettel és igazsággal kívánja szolgálni a prot. egyház érdekeit; annak jogai és szabadsága felett féltékenyen őrködik, mindazt a mi annak szent és drága kegyeletes tiszteletben őrzi s a nád módjára ingadozókat nem követi. Nem huny szemet saját gyengéink felett sem, de azokat mindig a szeretet kiméletével érinti és tárja fel, nemhogy azok ki kürtöltessenek, hanem a mennyiben lehet, orvosoltassanak. A tanítói és lelkészi kar sorsa, ennek javítása egyik főcélja a „Protestáns Hetilap“-nak, mert biztos tudatában van annak, hogy az egyházi és iskolai ügyek virágzása a lelkészek és tanítók illetőleg tanárok sorsától elválatlan. Buzgó törekvésünkben lankadni nem fogunk, vajha Isten áldása gyümölcsözővé tenné azt!

Az előfizetési pénz egész évre **6 frt**, félévre **3 frt**, a szerkesztőhöz (N.-Péterfia 961. szám alatt) küldendő be.

Francziaország. A jezsuiták ellen hozott s ugynevezett márcziusi decretumok végrehajtása június 30-án kezdődik. Intézeteiket bizonyára erőhatalommal kell bezárni, s a jezsuiták javaik őrizetére egy vagy legfeljebb két tagot hagyhatnak hátra. A tagoknak egy vagy más házban való egyesítése meg nem engedtetik; intézeteik kápolnáiba vagy ima-

termeibe a közönségnek bemenni tiltva van. Ezen rendszabályokkal szemben a klerikálisok mindenütt népgyűléseket tartanak, hogy a népet a jézusiták javára felizgassák. A klerikális párt legbíresebb vezetői névszerint Broglie, Chesnelong, Buffet, Keller ama gyűlésekben mindenütt tiltakozással lépnek fel a márcziusi rendeletek ellen, mint a hit és lelkiismereti szabadság állami elnyomása ellen. Dufaure a tanácsban az egyleti jogra nézve javaslatot akar beadni oly célból, hogy egyetemes törvény által úgy a politikai egyleteknek, mint a congregatióknak helyzete törvényesen állapittassék meg.

A vasárnapi munka. Tolnay Lajos a magyar államvasutak igazgatója, mint a „Függetlenség” értesül, munkasorrendet állapított meg a központi hivatalokra nézve, mely szerint minden egyes szak- és alosztály alkalmazottjai minden második vasárnap teljesen mentve vannak a hivataloskodástól. A főigazgató és méltányos intézkedése a legnagyobb elismerést keltette az összes vasuti tisztviselők közt.

A tiszáninneni ref. egyházkerület jun. hó 28—30. napjain Sárospatakon közgyűlést tartott. Addig is mig sárospataki rendes tudósítónk a gyűlés folyamával, most is, mint a mult alkalommal, részletesen megismertetné olvasóinkat, felemlítjük annak némely minket közelről érdeklő tárgyait. A gyűlés kiválólag tanügyi dolgokkal foglalkozott. Felolvastattak azon munkálatok, melyek a mult 1879-ik év nov. 24—29. napjain Budapesten tartott egyetemes tanügyi bizottság albizottságai által készített tantervi, rendtartási és tanárképzési javaslatoknak bírálatát foglalják magokban. E munkálatokat mint a s.-pataki tanári karnak és a tanügyi választmányának véleményét részletesen nem tárgyalta az e. kerület, de mint szakvéleményt átadta a jul. 1-jére összehítt egyetemes tanügyi választmányra menendő képviselőinek azon utasítással, hogy ezek az abban kifejtett elvek alapján foglaljanak álláspontot az egyet. tanügyi bizottság tanácskozásaiban. Mint halljuk a tiszáninneniek az egyetemes tanügyi bizottság tantervére, más tantervvel felelnek, mely lényegesen eltér, már a gymnasium czéljának kitűzésénél is, akár az egyetemes tanügyi bizottsági, akár a kormányféle tantervtől. Minket leginkább érdekelnek azon érvek, melyeket a tiszáninneniek a IX. osztályu gymnasium ellenében alaposan és igazán felhoznak. Azon helyzetben vagyunk, hogy ezen a 9. osztályu gymnasium ellen felhasznált érvekkel lapunk olvasóit, jövő számunkban megismertethetjük. Ugy halljuk, hogy a tanárképzés ügyében az egyházkerületekhez leküldött javaslatra nézve abban állapodtak meg és nagyon helyesen a tiszáninneniek, hogy ezen ügyet nem a középiskolák rendezésénél kell szabályozni, hanem akkor, midőn majd a felsőbb iskolák szervezéséről lesz szó.

A debreczeni ref. egyház elemi iskoláinak évről évről vizsgálati június hó 30. napján d. e. a nagytemplomban gyermekek számára tartott isteni tisztelettel kezdődtek. Lélekemelő volt látni a mintegy 3000 gyermeket együtt az Istenbázában s hallani a buzgó és szép éneklést gyermeki ajkáról.

Beérkezett művek, füzetek. 1) *A magyar Paedagogiai szemle* VI. füzete: szerkeszti és kiadja Rill József. Ezen füzet érdekes tartalma e következő: *Az ev. ref. tanító a népiskolai szervezetben*, (Varga István n. körösi tanító fényképanyomatu arcképével és keze aláírásával lenyomatával.) Rill Józseftől. *A százéves oktatási rendszer* (tulajdonképen a kis-honti ág. ev. esperesség iskoláinak 1797-ki népoktatási rendszere.) E rendszernek oly sok érdekes pontjai vannak, hogy ma is szóról szóra át lehetne venni. Különösen a II. Rész, mely az iskolatanítók kötelességeiről szól, igen figyelemre méltó. Egy pár pontot mutatványul közlünk is. A 3. pont így szól: A tanító mindazt a mi . . . a nevelés oktatásról mondatott, tenni s tanítani köteles. Ha pedig netalán valami nehézségre akadna, vagy valamit jól nem értene, az a helybeli lelkésznek, vagy pedig dékánnak jelentse. Azért is (a, szoktassa növendékeit arra, hogy otthon is tanuljanak s jól elkészülve jöjjenek iskolába. Ösztönözze tanítványait a tanulásra s ezen ösztönt ápolja és tartsa fenn. Erre szükséges, hogy a tanulók közt versenyzést keltsen, hogy azok egymást felülmulni törekedjenek.

(Ma e czélt a tárgy és tanítás érdekessége által tudják hatályosan elérni.) 2) *Tanítványainak emlékező tehetségét szerfölött ne terhelje.* Azt a mit könnyvélkül tanulniok kell, magyarázza meg nekik. Csak hasznos és szükséges dolgokat tanuljanak. 3) *Attól óvakodjék, hogy szerfölötti szigorúság, heveség, keserűség, sőt bosszantó bánásmód által ne nyomja el tanítványainak szellemét.* Természeti vigsgágoztól ne foszssa meg őket, emlékeztvén arra, hogy az ifjúságnak illik a vigság, az öregeknek a szomorúság. Mire nézve legyen a tanításnál is nyájas és kedélyes: egyszóval: legyen az ifjúságnak atyja de nem zsarnoka. 11. p. Mivel pedig az ifjúság a tanításnak nemcsak oktatását, de főképen példáját követi, ezen okból figyeljen a tanító minden tettere, hogy olyasmit ne tegyen, mi által növendékei előtt tekintélye csökkenhetnék, fejére megvetést és gyűlöletet hozhatna s a gyenge gyermekek kedélyét megfertőzethetné, vagy megrohathatná. Latinból fordítva közli Péterffy Sándor. Nagyon óhajtható volna, ha a levéltárakban jártas férfiak a hasonló tartalmu irományokat napvilágra hoznák; azok is méltó köszönetre tarthatnak számot s nagy szolgálatot tesznek vele a nevelés és oktatás törtenelmének, fontos adatokat szolgáltatnak a magyar nép művelődésének bizonyos időszakokban megítéléséhez. *A család és iskola.* Kucelnik Vilmától. *Közvetlen szemléltetés.* Darvas Adolftól. *A tanító mint lapszerkesztő.* E czim alatt Nagy Tamás h.-m.-vásárhelyi tanító ügye van ismertetve. N. T. a ref. iskolaszék által a hirlap szerkesztéstől eltiltatott, de a közgazgatási bizottság által az ítélet terhe alól föloldatott. E tárgyról majd ha időnk engedi, bővebben szolunk. *Az iskolai és népkönyvtár.* Csatáry Károlytól. Irodalmi kalauz stb. stb. rendes rovatok, miud érdekesen ügyesen összeállítva. A m. p. Szemle ára, illetőleg 12 füzet ára csak 2 frt 50 kr.

2. *A tanítóképző intézeti kézikönyvnek tára* című vállalatból megjelent az *Olvasókönyv* a tanító s tanítónő képzőintézetének alsó osztálya számára. Szerkesztették dr. Kiss Áron, Komáromy Lajos, Péterffy Sándor. A mű 270 lapra terjed, szép betűkkel nyomva. Ára 1 frt 20 kr. E művet okvetlenül ismertetni fogjuk.

3. *Pestalozzi válogatott paedagogiai munkái*, VII-ik füzet. Fordította és magyarázatokkal ellátta Zsengery Samu. — Ára 50 kr.

4. *Embertan.* Tanítóképezdek, felső nép- és ismételőiskolák számára. A miniszteri tanterv alapján írta Somogyi Géza tanítóképezdei tanár, 20, a szöveg közé nyomott fametszettel. Ára 36 kr.

5. *Nemzeti nőnevelés.* Havi folyóirat. Leányiskolák tanítónői, tanító és általában nőneveléssel foglalkozók számára. Szerkesztik és kiadják a budapesti ságárúti állami tanítónőképző intézet tanítói. VI. füzet. Bolti ára 60 kr.

6. *Magyar nyelvkönyv.* Vezérfonal a nyelvtan, helyesírás és fogalmazásban való együttes oktatás és módszertani kezeléséhez különös tekintettel a házi feladatokra. Népiskolák számára írta Bököly Géza. I. füzet. Az egyszerű mondat a népiskolák I. II. osztályának a miniszteri tantervhez alkalmazott nyelvtani anyagával. Harmadik javított kiadás. — Ára 20 kr.

7. *Magyar nyelvkönyv.* Vezérfonal a nyelvtan, helyesírás és fogalmazásban való együttes oktatás módszertani kezeléséhez, különös tekintettel a házi feladatokra. Népiskolák számára írta Bököly Géza. II. füzet. A mondatok bővítése, összeronása és összeronozása a népiskolák III. osztályának a miniszteri tantervhez alkalmazott nyelvtan anyagaival. Második kiadás. Ára 30 kr.

8. *Magyar nyelvkönyv.* Vezérfonal a nyelvtan, helyesírás és fogalmazásban való együttes oktatás módszertani kezeléséhez, különös tekintettel a házi feladatokra. Népiskolák számára írta Bököly Géza. III. füzet. Az összetett mondat (összesorozott- és függőmondat) a népiskolák IV. osztályának a miniszteri tantervhez alkalmazott nyelvtan anyagaival. — Ára 30 kr.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Jóó István.**

Főmunkatárs: **Toth Samuel.**

Debreczen, 1880. nyomatott Kutasi Imre gyorsajtóján.